

Advies nr. 2023/1 van 13 maart 2023

**Advies op eigen initiatief aangaande het gebruik van sociale media
door federale parlementsleden**

Overeenkomstig artikel 4, § 2, van de wet van 6 januari 2014 houdende oprichting van een Federale Deontologische Commissie en houdende de Deontologische Code voor de openbare mandatarissen, neemt de Federale Deontologische Commissie het initiatief tot het formuleren van een algemeen advies over het gebruik van sociale media door federale parlementsleden.

De Commissie doet in dit advies geen uitspraak over de financiering van sociale media communicatie van politieke partijen met overheidsmiddelen.

1. Context

De informatiesamenleving is vooral een open samenleving. Vandaag is informatie nauwelijks aan plaats en staat gebonden en kan zeer snel doordringen in vele hoeken van de samenleving.

Ook in de huidige politiek zijn instrumenten als sociale media om brede en snelle communicatie mogelijk te maken, niet meer weg te denken.

Specifieke doelgroepen, die met de klassieke media moeilijker te bereiken zijn, worden aangesproken via deze nieuwe media.

Sociale media kunnen door hun directe communicatie bijdragen tot het open en democratisch karakter van het publieke debat, mits wederkerigheid en dialoog.

Burgers kunnen makkelijker en/of sneller onderling communiceren en contacten leggen met allerlei informatie- en actiegroepen en politici. De controle- en signaalfunctie kan nu iedere burger in principe opnemen, niet enkel de klassieke media.

Sociale media berichten worden voor sommige politici ook een toegangsticket tot de klassieke media, bijvoorbeeld Twitterberichten.

Nieuwe informatietechnieken en -producten volgen elkaar in hoog tempo op, en ontwikkelen zich tot nieuwe media. De ontwikkeling van de techniek, het maatschappelijk gebruik ervan en de sociale en juridische problemen die erdoor worden opgeroepen, zijn in hoge mate onvoorspelbaar en kennen een hoge omloopsnelheid.

Maar onvermijdelijk duikt ook misbruik en manipulatie op die aan het gebruik van de sociale media verbonden zijn.

Voorbeelden daarvan zijn aanmaak van anonieme accounts, artificiële amplificatie (nepvolgers en neplikes, opbouw van symbolische macht), gebruik van persoonlijke gegevens gekregen via gebruik van sociale media, manipulerende enquêtes...

2. Rol van de overheid

Ontwikkelingen op het gebied van ICT en de informatiesamenleving brengen vergaande veranderingen teweeg in de manier waarop mensen leven en werken, maar houden geen radicale breuk met het verleden in.

De fundamentele uitgangspunten van onze samenleving worden niet in vraag gesteld. Ideeën over sociale rechtvaardigheid, de inrichting van bestuur en samenleving en ook politieke stellingnames, zijn in wezen niet veranderd.

Het voornaamste probleem is juist hoe die uitgangspunten toe te passen in de informatiesamenleving. In die problematiek ligt de uitdaging van het nieuwe, maar is ook de continuïteit terug te vinden.

De centrale rol van de overheid blijft voorlopig beperkt tot ordening. De overheid dient met betrekking tot de elektronische snelweg twee hoofdtaken uit te voeren:

- het mogelijk maken van betrouwbaar verkeer tussen burgers, het waarborgen van privacy en het zorgdragen voor een goede werking van de informatiemarkt waartoe burgers toegang hebben ;
- het waarborgen van een aantal fundamentele waarden en normen in een elektronische omgeving. Hierbij gaat het om de bescherming en regeling van grondrechten, het verzekeren van rechtshandhaving en het bieden van rechtszekerheid.

Uitgangspunt bij de uitvoering van die taken is, dat de juridische normen uit de fysieke wereld tevens toepasbaar moeten zijn in het elektronische domein: wat “offline” geldt, moet ook “online” gelden.

De overheid moet echter wel manieren vinden om de klassieke principes van de rechtsstaat toe te passen in een digitale omgeving.

Lokale besturen en administraties op de verschillende niveaus hebben daartoe draaiboeken en codes voor gebruik van de sociale media, om gericht te kunnen communiceren maar ook om hun medewerkers te beschermen.

3. Gedrag als parlementslid op sociale media

De Deontologische code voor de leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers bepaalt in artikel 2 het volgende:

“De Kamerleden nemen in alle omstandigheden een houding aan die het vertrouwen van de burger in het Parlement bevestigt en versterkt.

Daartoe nemen zij bij de uitoefening van hun ambt de volgende beginselen in acht: belangenloosheid, integriteit, transparantie, zorgvuldigheid, eerlijkheid, waardigheid, verantwoordelijkheid en respect voor de reputatie van het Parlement.”

De Deontologische code voor de leden van de Senaat kent een gelijkkluidende bepaling.

Het respecteren van de Deontologische Code bij gebruik van sociale media als parlementslid ligt voor de hand. De normen die offline gelden moeten ook online gelden.

Gedragingen, die “offline” strafbaar zijn, zijn “online” evenzeer strafbaar.

Technologie-onafhankelijke regelgeving heeft de voorkeur. Hiermee wordt veelal een gelijkheid tussen de offline-wereld en de online-wereld bereikt. Ook is technologie-onafhankelijke regelgeving beter bestand tegen de technologische veranderingen. Echter, technologie-afhankelijkheid zal soms juist nodig zijn. Zo zou de behoefte tot rechtszekerheid aanleiding kunnen zijn voor technologie-afhankelijke wetgeving.

Ook zelfregulering, o.a. via deontologische codes, heeft op korte termijn de voorkeur op overheidsregulering. De overheid kan wel een aantal kwaliteitseisen stellen aan die zelfregulering en de naleving bewaken. Wanneer fundamentele waarden en normen in de democratische rechtsstaat in het geding zijn, houdt zelfregulering risico's in.

4. Juridisch kader

Enerzijds stelt het Strafwetboek in de artikelen 443 en volgende een reeks misdrijven strafbaar die een inbreuk vormen op het privé-leven, de reputatie of de eer van een persoon. Het betreft de misdrijven laster, eerroof, belediging, lasterlijke aangifte, en kwaadwillige ruchtbaarmaking.

Anderzijds maakt de drukpersvrijheid deel uit van de vrijheid van meningsuiting, en bepaalt artikel 25 van de Grondwet dat de drukpers nooit gecensureerd kan worden. Vandaag genieten ook digitale geschriften (digitale publicaties van teksten) van dezelfde bescherming (zie onder meer het arrest van het Hof van Cassatie van 6 maart 2012). Dat wil zeggen dat de overheid nooit op voorhand kan verbieden om een tekst te publiceren.

Dat wil echter niet zeggen dat alles mag. Iedereen kan vrij kritiek uiten. Het betekent echter niet dat men daarom het recht heeft om iemand in diskrediet te brengen. Men moet zich onthouden van valse en lasterlijke bewoordingen.

Wanneer iemand de drukpers of een vergelijkbaar digitaal medium misbruikt om een van de genoemde misdrijven te begaan, dan is er na publicatie vervolging mogelijk. In dat geval spreken we van drukpersmisdrijven. Ook is er bij dergelijke misdrijven de mogelijkheid om verdere verspreiding van het geschrift voor de toekomst te verbieden.

Voor drukpersmisdrijven geldt een zogenaamde cascade-aansprakelijkheid : in de eerste plaats is de auteur aansprakelijk ; als de auteur niet gekend is of geen domicilie in België heeft, kan de uitgever worden vervolgd, daarna de drukker en tot slot de verspreider van de tekst, maar er kan maar één van die personen aansprakelijk gesteld worden.

Daarnaast stelt artikel 299 van het Strafwetboek het verspreiden van drukwerk zonder de naam van de schrijver of drukker te vermelden strafbaar, en dit ongeacht de inhoud.

5. Aanbeveling

De voormelde artikelen 2 van de respectievelijke Deontologische Codes beklemtonen onder meer dat parlementsleden bij de uitoefening van hun ambt de beginselen van integriteit, transparantie en eerlijkheid in acht moeten nemen.

Om dit ook online te garanderen beveelt de Commissie aan om een bepaling in die Deontologische Codes op te nemen die stipuleert dat parlementsleden in de uitoefening van hun functie geen (anonieme) berichten mogen posten en geen sociale media-accounts mogen creëren indien daaruit hun identiteit niet kan worden afgeleid.